

O'QUVCHILARDA MUSTAQIL FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISHNING PSIXOLOGIK ASOSLARI

Abduvohidova M.B, Umirqulova F.A.

Termez iqtisodiyot va servis universiteti, Termez sh. Farovon massivi 43-B uy e-mail:
madinaabduvokhidova93@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada o'quvchilarda mustaqil fikrlashni rivojlantirishning psixologik asoslari tahlil qilinadi. Unda mustaqil fikrlash tushunchasining mazmuni, uning shaxs rivojlanishidagi o'rni hamda psixik jarayonlar — tafakkur, diqqat, xotira va motivatsiya bilan uzviy bog'liqligi yoritilgan. Shuningdek, o'quvchilarning yosh va individual psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda mustaqil fikrlashni shakllantirish omillari va samarali pedagogik-psixologik yondashuvlar ko'rib chiqilgan. Tadqiqot natijalari ta'lim jarayonida mustaqil fikrlashni rivojlantirishga yo'naltirilgan metod va usullarni takomillashtirishda amaliy ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar. Mustaqil fikrlash, o'quvchi shaxsi, psixologik asoslar, tafakkur, bilish jarayonlari, diqqat, xotira, motivatsiya, tanqidiy fikrlash, ta'lim jarayoni, psixologik-pedagogik yondashuvlar, intellektual rivojlanish.

PSYCHOLOGICAL FOUNDATIONS OF DEVELOPING INDEPENDENT THINKING IN STUDENTS

Abduvohidova M.B., Umirqulova F.A.

Termez University of Economics and Service, Termez city Farovon massif 43B E-mail:
madinaabduvokhidova93@gmail.com

Abstract. This article analyzes the psychological foundations of developing independent thinking in students. It reveals the essence of the concept of independent thinking, its role in personal development, and its close relationship with psychological processes such as thinking, attention, memory, and motivation. The study also examines factors and effective pedagogical and psychological approaches to fostering independent thinking, taking into account students' age and individual psychological characteristics. The research findings are of practical significance for improving methods and strategies aimed at developing independent thinking in the educational process.

Key words. Independent thinking, student personality, psychological foundations, thinking, cognitive processes, attention, memory, motivation, critical thinking, educational process, psychological and pedagogical approaches, intellectual development.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ САМОСТОЯТЕЛЬНОГО МЫШЛЕНИЯ УЧАЩИХСЯ

Абдувохидова М. Б, Умиркулова Ф.А

Термезкий университет экономики и сервиса, город Термез улица Фаровон массив
43Б e-mail: madinaabduvokhidova93@gmail.com

Аннотация. В данной статье анализируются психологические основы развития самостоятельного мышления у учащихся. Раскрывается сущность понятия самостоятельного мышления, его роль в развитии личности, а также взаимосвязь с психическими процессами — мышлением, вниманием, памятью и мотивацией. Кроме того, рассматриваются факторы и эффективные психолого-педагогические подходы к формированию самостоятельного мышления с учётом возрастных и индивидуальных психологических особенностей учащихся. Результаты исследования имеют практическое значение для совершенствования методов и приёмов, направленных на развитие самостоятельного мышления в образовательном процессе.

Ключевые слова: Самостоятельное мышление, личность учащегося, психологические основы, мышление, познавательные процессы, внимание, память, мотивация, критическое мышление, образовательный процесс, психолого-педагогические подходы, интеллектуальное развитие.

KIRISH

Hozirgi kunda ta'lim tizimining asosiy maqsadlaridan biri o'quvchilarning ijodiy salohiyatini rivojlantirishdir. Zamonaviy jamiyatda ijodiy fikrlash ko'nikmalari har qanday sohada muhim ahamiyatga ega. Psixologik yondashuvlar yordamida ijodiy fikrlashni rivojlantirishning samarali usullarini ishlab chiqish ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi. Ijodiy fikrlashni o'rganish sohasida psixologlarning tadqiqotlari asosiy o'rin tutadi. Guilfordning divergent fikrlash nazariyasi ijodiy jarayonlarni tahlil qilish uchun mustahkam asos yaratdi. Torrance esa ijodiy fikrlashni o'lchash va rivojlantirishga qaratilgan maxsus testlarni ishlab chiqdi.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqot

Fargʻona shahridagi 3 ta umumtaʼlim maktabida olib borildi. 6–8-sinf oʻquvchilaridan iborat 150 nafar ishtirokchi tanlab olindi. Eksperimentda Torrance testlari, kreativ oʻyinlar, guruhli mashgʻulotlar va loyihaviy taʼlim metodlari qoʻllanildi. Har bir metodning samaradorligi baholash uchun sifatli va miqdoriy koʻrsatkichlar oʻrganildi.

Natijalar Eksperiment natijalariga koʻra: 1. Torrance testlarida qatnashgan oʻquvchilarning ijodiy fikrlash koʻnikmalari 25% ga oshdi. 2. Loyihaviy taʼlimdan foydalanilgan sinflarda oʻquvchilarning yangi gʻoyalar taklif qilish qobiliyati kuchaydi. 3. Guruhli faoliyat oʻquvchilarning bir-biridan oʻrganish imkoniyatlarini kengaytirdi va ijodiy muammolarni hal qilish koʻnikmalarini rivojlantirdi. Tahlil Tadqiqot natijalari shuni koʻrsatdiki, oʻqituvchilarning ijodiy yondashuvi va motivatsion metodlarni qoʻllashi oʻquvchilarning ijodiy fikrlash koʻnikmalarini rivojlantirishda muhim rol oʻynaydi. Psixologik yondashuvlardan biri- ijobiy muhit yaratish - ijodkorlikning muhim shartidir. Bundan tashqari, innovatsion texnologiyalar (masalan, raqamli platformalar, interaktiv dasturlar) ijodiy fikrlashni qoʻllab-quvvatlaydi. Xulosa Ijodiy fikrlashni rivojlantirish uchun taʼlim jarayonida maxsus psixologik metodlardan foydalanish lozim. Zamonaviy texnologiyalar va yangi pedagogik yondashuvlarni joriy etish orqali ijodiy salohiyatni yanada kuchaytirish mumkin. Bu jarayon oʻqituvchi va oʻquvchi oʻrtasidagi hamkorlikka asoslanishi lozim.

MUSTAQIL FIKRLASH TUSHUNCHASINING PSIXOLOGIK MAZMUNI

Psixologik nuqtayi nazardan mustaqil fikrlash — bu shaxsning muammoni oʻz bilimi, tajribasi va mantiqiy xulosalari asosida hal qilish qobiliyatidir. Mustaqil fikrlovchi oʻquvchi tayyor javoblarga suyanib qolmaydi, balki vaziyatni tahlil qiladi, sabab-oqibat munosabatlarini aniqlaydi va oʻz qarorini asoslab bera oladi

Mustaqil fikrlash tafakkur jarayonining yuqori shakli boʻlib, u ijodiy yondashuv, tanqidiy qarash va mantiqiy xulosalar chiqarish bilan chambarchas bogʻliqdir. Ushbu jarayonda oʻquvchining ichki faolligi, bilishga boʻlgan ehtiyoji muhim ahamiyat kasb etadi.

MUSTAQIL FIKRLASHNING ASOSIY PSIXOLOGIK OMILLARI

Oʻquvchilarda mustaqil fikrlashning shakllanishi bir qator psixologik omillar bilan belgilanadi: Diqqat — muammoni toʻliq idrok etish va asosiy jihatlarni ajrata olish imkonini beradi. Xotira — oldingi bilim va tajribalarni yangi vaziyatlarda qoʻllashga xizmat qiladi. Tafakkur — tahlil qilish, umumlashtirish va xulosa chiqarish jarayonlarini taʼminlaydi. Motivatsiya — oʻquvchining bilim olishga boʻlgan ichki qiziqishi mustaqil fikrlashni ragʻbatlantiradi. Mazkur omillar oʻzaro uygʻunlashganda oʻquvchining intellektual rivojlanishi samarali kechadi.

TA'LIM JARAYONIDA MUSTAQIL FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI

Ta'lim jarayonida mustaqil fikrlashni rivojlantirish uchun o'qituvchi o'quvchini faol subyekt sifatida ko'rishi lozim. Bunda muammoli vaziyatlar yaratish, savol-javoblar orqali fikrlashga undash, erkin mulohaza yuritishga imkon berish muhim hisoblanadi. Shuningdek, guruhli ishlash, munozaralar, tahliliy topshiriqlar va ijodiy vazifalar o'quvchilarning mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. O'qituvchining rag'batlantiruvchi va qo'llab-quvvatlovchi munosabati esa o'quvchining o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi.

MUSTAQIL FIKRLASH TUSHUNCHASINING PSIXOLOGIK MOHIYATI

Psixologiyada mustaqil fikrlash shaxsning bilish faoliyatida tashqi yordam va tayyor andozalarga to'liq tayanmasdan, muammoli vaziyatni anglab, o'z xulosalarini chiqarish qobiliyati sifatida talqin etiladi. Mustaqil fikrlash jarayonida o'quvchi mavjud bilimlarini faollashtiradi, yangi axborotni tanqidiy baholaydi va shaxsiy tajribasi asosida qaror qabul qiladi. Mazkur jarayon tafakkurning yuqori darajadagi shakli bo'lib, u mantiqiy fikrlash, ijodiy yondashuv hamda tanqidiy qarashlarni o'z ichiga oladi. Mustaqil fikrlashning rivojlanishi o'quvchining shaxs sifatida kamol topishida muhim ahamiyat kasb etadi.

YOSH VA INDIVIDUAL XUSUSIYATLARNI HISOBGA OLISH

O'quvchilarda mustaqil fikrlashni rivojlantirishda ularning yosh xususiyatlarini inobatga olish muhimdir. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida mustaqil fikrlash ko'proq sodda tahlil va taqqoslash asosida namoyon bo'lsa, yuqori sinflarda u murakkab mantiqiy xulosalar chiqarish bilan ifodalanadi. Shuningdek, har bir o'quvchining individual psixologik xususiyatlari - temperamenti, qobiliyati va bilimni o'zlashtirish tezligi ham mustaqil fikrlash jarayoniga ta'sir ko'rsatadi.

TA'LIM JARAYONIDA MUSTAQIL FIKRLASHNI SHAKLLANTIRISH USULLARI

Mustaqil fikrlashni rivojlantirishda ta'lim jarayonini interfaol tashkil etish muhim ahamiyatga ega. Muammoli vaziyatlar yaratish, bahs-munozaralar, loyiha ishlari va ijodiy topshiriqlar o'quvchilarning fikrlash faolligini oshiradi. O'qituvchining vazifasi o'quvchini tayyor javob bilan ta'minlash emas, balki uni izlanishga undash, savollar berish orqali fikrlashga yo'naltirishdan iborat.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, o'quvchilarda mustaqil fikrlashni rivojlantirish zamonaviy ta'lim tizimining ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. Mustaqil fikrlash shaxsning intellektual va psixologik rivojlanish darajasini belgilovchi muhim omil bo'lib, u o'quvchilarning bilimlarni ongli o'zlashtirishi, ularni tahlil qilishi hamda turli muammoli vaziyatlarda mustaqil qaror qabul qila olish qobiliyatini shakllantiradi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, o'qituvchining qo'llab-quvvatlovchi, yo'naltiruvchi va rag'batlantiruvchi munosabati o'quvchilarda mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishda muhim psixologik shart hisoblanadi. O'quvchi shaxsiga bo'lgan ishonch va hurmat uning o'ziga bo'lgan ishonchini mustahkamlab, fikrlash jarayonida faol ishtirok etishiga turtki bo'ladi. Umuman olganda, o'quvchilarda mustaqil fikrlashni rivojlantirish uzluksiz va tizimli jarayon bo'lib, u ta'lim mazmuni, metodlari va psixologik yondashuvlarning uyg'unligida amalga oshirilishi lozim. Ushbu jarayonga ilmiy asoslangan yondashuv ta'lim samaradorligini oshiradi hamda o'quvchilarning kelgusidagi hayotiy va kasbiy faoliyatida muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Vygotskiy L.S. Myshleniye i rech. — Moskva: Pedagogika, 1999.
2. Rubinshteyn S.L. Osnovy obshchey psikhologii. — Sankt-Peterburg: Piter, 2002
3. Leontev A.N. Deyatelnost. Soznaniye. Lichnost. — Moskva: Politizdat, 1977
4. Davydov V.V. Problemy razvivayushchego obucheniya. — Moskva: Pedagogika, 1986.
5. Piaget J. The Psychology of Intelligence. — London: Routledge, 2001.
6. Bruner J. The Process of Education. — Cambridge: Harvard University Press, 2006
7. Zimnyaya I.A. Pedagogicheskaya psikhologiya. — Moskva: Logos, 2004
8. Klimov E.A. Psikhologiya professionalnogo samoopredeleniya. — Moskva: Akademiya, 2005

9. Andreev V.I. Pedagogika tvorchestva. — Kazan: Tsentr innovatsionnykh tekhnologiy, 2010
10. Nemov R.S. Psikhologiya. Kniga 2. — Moskva: Vldos, 2011.
11. Talizina N.F. Upravleniye protsessom usvoyeniya znaniy. — Moskva: MGU, 1984.
12. Shadrikov V.D. Razvitiye sposobnostey lichnosti. — Moskva: Logos, 1997.
13. Kholmogorova A.B. Razvitiye kriticheskogo myshleniya uchashchikhsya. — Moskva: Prosveshcheniye, 2015.
14. Slastenin V.A. Pedagogika. — Moskva: Akademiya, 2013.